

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

חיי שרה

(חלק כה שיחה ג)



יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושבע לבריאה



LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2026
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY®
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

חיי שרה ג

106

אודות שני בניו של אברהם, יצחק וישמעאל, שישמעאל טען⁸, "אני גדול (חביב) מיצחק", ובכל זאת העמיד אברהם את יצחק להיות יורשו, ואף טרח עבורו להשיאו אשה⁹, עד אשר "ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק"¹⁰; משא"כ "לבני הפלגשים . . נתן אברהם מתנות ושלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי"¹¹, וגם בנוגע לבני ישמעאל מסופר בסיום הפרשה (בדומה למעשה ישמעאל, "גר גוי" –) "ואלה שמותם בחצריהם ובטירותם שנים עשר נשיאם לאומותם"¹², מבלי ליחסם לאברהם.

ובסגנון אחר קצת: נקודת השייכות היא, שכשם שדוד בחר¹³ בבנו הקטן על-פני בנו הגדול, שיהיה הקטן ממשיך מלכות דוד, על-דרך-זה נבחר בנו הקטן של אברהם, יצחק, להיות ממשיך בית אברהם, תוך שלילת שאר זרעו, כולל משפחת בנו הגדול – ישמעאל, אשר התיישבו "בחצריהם ובטירותם, שנים עשר נשיאם לאומותם. וישכנו מחילה עד שור גוי", בלי כל קשר לאברהם.

א. הדין הוא¹ שהפטרת הפרשה צריכה להיות "מענין הפרשה", ואף יתר על כן – "מעין" סיום הפרשה².

השייכות בין פרשתנו – חיי שרה – להפטרה שלאחריה היא בפשטות³ בכך שתוכן ההפטרה, אודות המאורעות והפעולות של דוד בהיותו "זקן בא בימים"⁴, הוא בדוגמת תוכן הפרשה, העוסקת ברובה בתקופת "ואברהם זקן בא בימים"⁵.

והתאמה זו אינה רק בכך שזמן המאורעות שוה בשתייהן, שהיו בתקופת "זקן בא בימים" של אברהם ושל דוד, אלא אף בתוכן הדברים:

בהפטרה מסופר אודות שני בניו של דוד, אדוניה ושלמה, אשר "אדוניה . . מתנשא לאמר אני אמלך"⁶, ועל השתלשלות הדברים שהביאה לכך שדוד נשבע לבת שבע לקיים שבועתו הקודמת, "כי כאשר נשבעתי גוי שלמה בנך ימלוך אחרי והוא ישב על כסאי תחתי גוי כן אעשה היום הזה"⁷;

והרי זה מעין הסיפור שבפרשה

- (1) טושו"ע (ודאדה"ז) או"ח ר"ס רפד. טור ורמ"א שם ס"ט תכח (ס"ח).
- (2) ראה ב"י לטאו"ח (ועד"ז בשו"ע אדה"ז) סרפ"ג (מתוד"ה כיון – מגילה כג, א).
- (3) ראה גם כתר שם טוב גאגין ע' תו.
- (4) מ"א בתחלתו.
- (5) כד, א.
- (6) מ"א א, ה.
- (7) שם, ל. ובפשטות הכתובים היינו שימלך בחייו. ראה שם, לד. לט. מו. נ ואילך. וראה מלבי"ם שם, מו. מח. נא. ועוד. וראה לקמן הערה 24. – וראה בארוכה לקו"ש ח"ל ע' 97 ואילך.

- (8) סנה' פט, ב. ועוד. וראה לעיל ע' 86 ואילך. וש"נ.
- (9) משא"כ ישמעאל ש'ותקח לו אמו אשה מארץ מצרים" (וירא כא, כא).
- (10) כה, ה ובפרש"י. ולפנ"ז כד, לו "ויתן לו את כל אשר לו" ובפרש"י שם "שטר מתנה הראה להם". פרש"י שם, יו"ד.
- (11) כה, ו.
- (12) שם, טז.
- (13) ראה לקמן סעיף ז. ובהנסמן בהערה 24.

אבל עדיין אין הדבר מחזור לגמרי:

בפרשה מסופר גם אודות הזמן שלאחר מיתת אברהם, „ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלקים את יצחק בנו גו'¹⁴ – ולמה אין אנו כוללים בקריאת ההפטרה גם את הפסוקים העוסקים בסיפור משיחת שלמה, „וגם ישב שלמה על כסא המלוכה"¹⁵?

ב. לכאורה יש לומר, שהטעם שאין קוראים בהפטרה גם את המשך הכתובים אודות משיחת שלמה הוא בהתאם לשיטת הרמב"ם בגדר משיחת מלך בן מלך (ובכלל זה משיחת שלמה):

איתא בגמרא¹⁶, „אין מושחין מלך בן מלך, ואם תאמר מפני מה משחו את שלמה, (ומשני) מפני מחלוקת של אדוניה". ולהלן שם בגמרא הקשו „מנלן דכי איכא מחלוקת בעי משיחה ולא כל דבעי מלכא מורית מלכותא לבניה אמר רב פפא אמר קרא הוא ובניו בקרב ישראל בזמן ששלום בישראל". ופירש רש"י¹⁷, „בזמן ששלום בישראל הוי המלכות ירושה ולא בעי משיחה אבל כי איכא מחלוקת לאו ירושה היא ובעי משיחה בתחלה".

אבל הרמב"ם¹⁸ פסק „ואין מושחין מלך בן מלך שהמלכות ירושה למלך לעולם כו' ואם היתה שם מחלוקת מושחין אותו כדי לסלק המחלוקת

ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו כמו שמשחו שלמה מפני מחלוקת אדוניהו כו'". וביארו האחרונים¹⁹, שנחלקו כאן רש"י והרמב"ם: לדעת רש"י פוקע כאן דין ירושה מן המלוכה, וממילא המשיחה היא על-דרך העמדת מלך חדש²⁰; ואילו לדעת הרמב"ם אין ירושת המלכות בטלה, ואף אינה משתנית²¹, כי המשיחה אינה אלא „לסלק המחלוקת" – סילוק דבר צדדי.

ועפ"ז יש לבאר ולהמתיק מנהג הרמב"ם²² לסיים את ההפטרה בפסוק „יחי אדוני המלך דוד²³ לעולם", מבלי להזכיר את משיחת שלמה – כיון שלשיטתו משיחת מלך בן מלך אינה כדי לחדש את המלוכה אלא רק „לסלק המחלוקת", ועל כן אין לצרף את סיפור משיחת שלמה, מאחר ששבעת דוד, „וישבע המלך גו' כי כאשר נשבעתי לך בה' אלקי ישראל לאמר כי שלמה בנך ימלוך אחרי והוא ישב על כסאי תחתי

(19) ראה שו"ת דברי נחמ"י אה"ע סי' מת. שו"ת אבני נזר יו"ד ששי"ב ס"ב ואילך. צפע"נ בכ"מ – הובאו בצפע"נ (המלוט) להל' כלי המקדש שם. ועוד.

(20) ראה צפע"נ שם.

(21) וי"ל דנפק"מ האם מביא קרבן נשיא (מלך). ולהעיר מדין דוד באותן ששה חדשים (ירושלמי ר"ה פ"א ה"א. הוריות פ"ג ה"ב). וראה מאירי הוריות יא, סע"א. פרשת דרכים דרוש יא בסופו. אבל ראה שו"ת אבני נזר שם (בהגהה לסכ"ז) דגם אז ה' לו דין מלך לכל דבר, ורק כיון שה' נרדף ומתיירא מאבשלום מקרי יש ע"ג שררה, וה"ז דין מיוחד בשעיר דצ"ל מי שאין ע"ג אלא ה' אלקיו בפועל (כמשנה הוריות י, א. וראה רמב"ם הל' שגגות פט"ו ה"ו). ואכ"מ.

(22) בסדר התפלות סוף ספר אהבה. וכ"ה לכו"כ מנהגים – ראה בהנסמן בהערה 25.

(23) ברמב"ם שם ליתא התיבה „דוד".

(14) כה, יא.

(15) שם, מו.

(16) הוריות יא, ב. כריתות ה, ב.

(17) כריתות שם ד"ה בזמן. וראה רש"י הוריות

שם ד"ה ירושה.

(18) הל' כלי המקדש פ"א הי"א. ועד"ז ספ"א

מהל' מלכים (ראה לקמן בפנים). פיה"מ ריש כריתות.

כי כן אעשה היום הזה", מבררת כבר באופן מוחלט את המשך המלוכה.²⁴

משא"כ שאר המנהגים²⁵, שיש להמשיך בקריאת ההפטרות גם בפסוקים העוסקים בציווי דוד למשוך את שלמה עד לאחר המשיחה בפועל²⁶, ופשיטא המנהג לדעת האבודרהם²⁷, שיש לקרוא עד לאחר מיתת דוד, "ושלמה²⁸ ישב על כסא דוד אביו ותכן מלכותו מאד"²⁹, הרי הם אליבא דרש"י ובהתאם לשיטתו, שבמקום מחלוקת המלוכה לאו ירושה היא ובעי משיחה בתחילה, היינו שהמשיחה מעמידה וממנה את המלך החדש – ולכן אף מינויו של שלמה היה על-ידי משיחתו.

אלא שעדיין אין הענין מיושב כל צרכו: סוף-סוף, מאחר שבפרשה מסופר (לא רק אודות שילוח בני הפילגשים כו' והבחירה ביצחק על-ידי אברהם, אלא גם) על אופן מעמדו ומעלתו של יצחק לאחר מיתת אברהם – "ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלקים את

יצחק גו'", ברכה מחודשת, ובלשון רש"י³⁰, ש"בעל הברכות" דוקא – הקב"ה – בא וברכו, הרי גם בהפטרות היה ראוי לקרוא את הפסוקים המתארים כיצד נגמר מינוי שלמה (על-ידי משיחתו) ונעשה למלך³¹ בפועל³².

ג. ויובן בהקדם תוספת ביאור בגדר משיחת שלמה:

איתא בגמרא³³ בנוגע לנבואת חנה "רמה קרני בה"³⁴ רמה קרני ולא רמה פכי דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותן שאלו ויהוא שנמשחו בפך לא נמשכה מלכותן³⁵.

ולכאורה אינו מובן: כבר פסק הרמב"ם³⁶ ד"כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות והרי המלכות לו ולבניו הזכרים עד עולם שנאמר³⁷ כסאך יהיה נכון עד עולם", זאת אומרת, שמלכות שלמה היא המשך מלכותו של דוד ("נמשכה מלכותו"), ואם כן, מהו שאמרו "דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותן", כאילו היתה מלכות

(24) ראה צפע"נ שם ובצפע"נ עה"ת בהפטרות פרשתנו דשקו"ט איך מהני השבועה. וראה בהפסוקים שהובאו לקמן סעיף ז שה"י ע"פ נביא. וראה חדא"ג מהרש"א הוריות שם סד"ה ואת יהואחו. שו"ת דברי נחמ"י שם. ושם קרוב לסוף התשובה ד"לפה"נ קבל שלמה המלוכה מיד בחיי דוד" – ראה לעיל הערה 7.

(25) פרטי המנהגים – ראה אנציקלופדי תלמודית כרך י"ד בנספחות לערך הפטרה.

(26) מחזור אשכנז עם פ"י הדרת קדש (שהובא באנציקלופדי) שם.

(27) סדר הפרשיות וההפטרות.

(28) מלכים שם ב, יב.

(29) כ"כ באבודרהם, "עד ותכון מלכותו מאד והיא במלכים". וכן הובא באנציקלופדי שם. ולהעיר שגם בפ' ויחי מפטירין "ויקברו ימי דוד למות עד ותכון מלכותו מאד והיא במלכים", כמ"ש באבודרהם שם.

(30) עה"פ מב"ר פס"א, ו. ויש"נ.

(31) ולהעיר מיש נוהגין – הובא באנציקלופדי שם – דמדלגים ומוסיפים הפסוק א, מו.

(32) ובפרט שזה ה' עוד בחיי דוד, כנ"ל הערה 7.

(33) מגילה יד, א. ויש"נ.

(34) ש"א ב, א.

(35) כ"ה במגילה הוריות וכריתות (שנסמן שם). בתוספתא סנהדרין ספ"ד: שאלו ויהוא כו' מפני שמלכותן עתידה להשבר דוד ושלמה כו' מפני שמלכותן מלכות עולמים. ובירושלמי שקלים פ"ו ה"א, "שאלו כו' מלכותן מלכות עוברת כו' דוד ושלמה נמשחו מן הקרן הייתה מלכותן מלכות קיימת". ובשניהם: (א) אינו פירוש בנבואת חנה, כ"א בהמשך להדין ד"אין מושחין מלכים אלא מן הקרן, שאלו כו". (ב) מקדים שאלו ויהוא לדוד ושלמה. ואכ"מ.

(36) הל' מלכים פ"א ה"ז.

(37) ש"ב ז, טז.

לסמוך על מה שכתב לעיל⁴², ובנידון דידן – כיון שמקומן של הלכות כלי המקדש הוא לפני הלכות מלכים, לא הוצרך לכפול דבריו בהלכות מלכים;

אבל קשה לומר כן כאן, מאחר שבענינו מקומו של כל ענין המלכים, ביאור הלכות המלכים בפרטיות ובכלל זה משיחתם, הוא מעיקרא בהלכות מלכים, ולא בין הלכות (כלי המקדש כו', שבהן נכללו דיני) שמן המשחה, אשר רק מפאת דינים אלו באו שם ממילא גם דיני משיחת מלך בשמן המשחה, ואילו טעם הדין, ובפרט הטעם הנוסף – „להודיע לכל שזהו מלך לבדו” – מקומו לכאורה רק בהלכות מלכים.

ד. ונקודת הביאור בזה:

ענין „להודיע לכל שזהו מלך לבדו” נוגע בעיקר למלכי בית דוד (כדלקמן), ולפיכך: בהלכות כלי המקדש, שבהן באו פרטי דיני משיחת מלך רק כפרט בשמן המשחה – ומשיחה בשמן המשחה אינה אלא ב„מלכי בית דוד לבדו”⁴³ – שם מוסיף הרמב”ם משיחת מלך בן מלך היא גם כדי „להודיע לכל שזהו מלך לבדו”;

משא”כ הלכות מלכים – כשמן: „הלכות מלכים” (סתם) – עוסקות הן במעלת מלכות בית דוד, דכוון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות והרי המלכות לו ולבניו, והן בכך ש„נביא”⁴⁴ שהעמיד מלך משאר שבטי ישראל והיה אותו המלך הולך בדרך התורה

כל אחד מהם מלוכה בפני עצמה, והיתה התחלת מלכות (גם) בשלמה³⁸ (על-דרך שאול ויהוא, שכל אחד מהם היה מלך בתחילה, ולא מלך בן מלך) – בשעה שהיסוד למלכות שלמה הוא „כיון שנמשח דוד (ואזי) זכה בכתר מלכות כו’ עד עולם”, ומשיחת שלמה לא היתה אלא „כדי לסלק המחלוקת”³⁹ ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו.

גם צריך להבין: דין זה ש„אין מושחין מלך בן מלך” הביאו הרמב”ם בהלכות כלי המקדש ובהלכות מלכים⁴⁰: בהלכות כלי המקדש כתבו בלשון הנ”ל, „כדי לסלק המחלוקת ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו”⁴¹ כמו שמשחו שלמה מפני מחלוקת אדוניהו ויואש מפני עתליה ויהואחז מפני יהויקים אחיו; אבל בהלכות מלכים כתב רק „כדי לסלק המחלוקת”, ולא הוסיף „להודיע לכל שזהו מלך לבדו וכו’”.

ולכאורה: אמנם דרכו של הרמב”ם

(38) ופשיטא שאין לפרש ש„נמשכה מלכותו” – שלהם עצמם, שלא נפסקה מלכותו בחייהם, כמו בשאול שקרע ה’ את ממלכות ישראל מעליך (ש”א טו, כח), שהרי ה’ מלך כל ימי חייו (כפשוטו הכתובים – ש”א קאפ’ טז ואילך) ויהוא נמשכה מלכותו, ועד שבני רבעים ישבו לך על כסא ישראל (מ”ב י, ל). ולהעיר ממ”א יא, יא ואילך. (39) ולהעיר דהמשיחה אינה באה להסיר המחלוקת בפועל שהרי”ז לאחר ש„הסכימו על אחד מהם או שנגררו אחרי הרוב או מינוהו סנהדרין או נביא או כה”ג באיזה צד שיוזמן לעלות המלוכה ביד א’ הרי זה נמשח בשמן המשחה” (פיה”מ להרמב”ם כריתות שם). (40) כנסמן בהערה 18.

(41) ועד”ז בפיה”מ כריתות שם: כדי לסלק המריבה ולהסיר המחלוקת מן ההמון כדי שידעו שזה הוא משיח ה’ וייראו מפניו (ועד”ז הוא בתרגום קאפח שם).

(42) ראה יד מלאכי כללי הרמב”ם אות ו.

(43) כמ”ש בהל’ כלי המקדש שם ה”ז.

(44) הל’ מלכים שם ה”ח.

והמצוה ונלחם מלחמות ה' הרי זה מלך וכל מצות המלכות נוהגת בו כו' שהרי אחיה השילוני העמיד ירבעם ואמר לו⁴⁵ והיה אם שמוע⁴⁶ תשמע את כל אשר אצוך ובניתי לך בית נאמן כאשר בניתי לדוד גו' [אלא שהוסיף שם הרמב"ם ש, אין מושחין מלכי ישראל בשמן המשחה אלא בשמן אפרסמון⁴⁷], ולכן משהזכיר שם את הדין ש, אין מושחין מלך בן מלך אלא אם כן היתה שם מחלוקת או מלחמה מושחין אותו, לא הביא אלא את הטעם, כדי לסלק המחלוקת, השייך גם בנוגע למלכי ישראל, כדלקמן.

ה. וההסברה בזה⁴⁷:

אע"פ שלדעת הרמב"ם, גם לאחר שזכה דוד בכתר מלכות, נביא שהעמיד מלך משאר שבטי ישראל הרי זה מלך, כנ"ל – מכל מקום, יש חילוק עיקרי ביניהם, כהמשך דברי הרמב"ם⁴⁸, ש, מלכי בית דוד הם העומדים לעולם שנאמר כסאך יהיה נכון עד עולם אבל אם יעמוד מלך משאר ישראל תפסק המלכות מביתו, ואפילו בה בשעה שיש מלך משאר שבטי ישראל, עדיין עיקר המלכות לדוד⁴⁹,

ויתר על כן כתב הרמב"ם בספר המצוות שלו⁵⁰: „אבל⁵¹ המלכות לבד

(45) מ"א יא, לח.

(46) בכתוב, והי' אם תשמע גו', וליתא, שמוע.

(47) שם ה"י. וראה כס"מ שם.

(47*) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ח ע' 109 ואילך.

ח"ל ע' 99 ואילך.

(48) ה' מלכים שם ה"ט.

(49) שם ה"ח.

(50) מל"ת שסב.

(51) נעתק מהעתקת הר"י קאפה. ועד"ז בתרגום העליר שם.

כבר ידעת מלשונות ספרי הנבואה שזכה בה דוד. ובפרוש אמרו כתר מלכות זכה בו דוד, וכן זרעו אחריו עד סוף כל הדורות אין מלך למי שמאמין תורת משה רבינו אלא מזרע דוד ומזרע שלמה דוקא⁵², וכל שהוא מזולת הזרע הנכבד הזה לענין מלכות נכרי קרינא ביה כשם שכל שהוא מזולת זרע אהרן לענין עבודה זר קרינא ביה.

ועפ"ז נמצא, שהחילוק בין מלכות בית דוד למלכי ישראל אינו רק חילוק בזמן – שמלכי בית דוד עומדים לעולם, משא"כ מלכי ישראל – אלא זהו חילוק בעצם גדר המלכות: דוד זכה בכתר מלכות, ועצם גדר המלכות הוא לעולם בדוד ובניו בלבד; אין זאת אלא ש, בציווי ה'⁵³ אפשר שיעמוד מלך פרטי משאר שבטי ישראל⁵⁴, אבל אין זה „עיקר המלכות“⁵⁵,

ועד כדי כך, שלגבי מלכות דוד „נכרי קרינא ביה“⁵⁶, וכדאיתא

(52) בסהמ"צ שלפנינו „אין מלך למי שיאמין תורת משה אדון כל הנביאים אלא מזרע שלמה לבד“.

(53) רדב"ז לרמב"ם שם ה"ח. וראה רדב"ז שם פ"ג ה"ח.

(54) להעיר מדיק לשון הרמב"ם „נביא שהעמיד מלך כו' ה"ז מלך כו' ולא כתב מלך משאר שבטי ישראל שהעמידו נביא (וכיו"ב). וראה מאירי הוריות יא, ב סד"ה משיחה זו „על צד אי זה צורך או על צד עונש שבט יהודה“.

(55) ומ"ש בירושלמי הוריות שם מלך ישראל ומלך יהודה שניהם שוין לא זה גדול מזה ולא זה גדול מזה כו' – יל"פ להרמב"ם שהוא ע"ד מש"כ בבבלי שם (יא, ב) לא כיפי אהדדי. ולענין דשניהם מתכפרין בשעיר דקרינן בתרווייהו שאין על גביו אלא ה' אלקיו (פני משה לירושלמי שם. וראה רמב"ם ה' שגגות שם).

(56) בביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ לרס"ג ח"ג מנין הפרשיות פרשה ז כתב דהרמב"ם חזר בו בחבורו הגדול ממ"ש בסהמ"צ. ולכאורה דוחק הוא.

במכילתא⁵⁷ „משנבחר דוד יצאו כל ישראל“⁵⁸.

לדורותיכם⁶⁰ ו„כולו קיים לעתיד לבא“⁶¹,

ו. ויש לומר שגדר זה של מלכי בית דוד הוא הטעם לכך שהם לבדם נמשחים בשמן המשחה, וכמובן גם מפשטות לשון הרמב"ם „כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות והרי המלכות לו ולבניו הזכרים עד עולם שנאמר כו“, היינו שענין המשיחה בשמן המשחה בדוד אינו רק פרט נוסף במינויו בתור מלך, אלא הוא שפעל⁵⁹ את הקיום והנצחיות של מלכות דוד, „עד עולם“.

והטעם י"ל: שמן המשחה הוא שמן שעשה משה באופן ש„יהיה זה לי

(57) ר"פ בא.

(58) וראה גם חינוך מצוה תצג בסופה „והלא משמשח דוד המלך נסתלקה זאת המצוה מישראל שלא יהי להם למנות עוד מלך כי דוד וזרעו נשיאים עליהם עד כי יבא שילה שיהי מזרעו ומלך לעולם וב"ב“.

(59) ראה קרית ספר לרמב"ם שם „ובמשיחה זו זכתה לו ולבניו עד עולם כו“. אמנם כתב זה בהמשך לדברי הרמב"ם בריש הלכה זו.

וצ"ע בדברי הרמב"ם שם „כשמעמיד המלך מושחין אותו בשמן המשחה כו ומאחר שמושחין המלך ה"ז זוכה לו ולבניו עד עולם“, דה"ז רק במלכי בית דוד. ולמה סתם בתחלת ההלכה, ורק אח"כ בהמשך ההלכה כתב „כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות כו“. ומזה שהביא הרא"י „שנאמר (ש"א י, א) ויקח שמואל את פך השמן ויצק על ראשו וישקהו“ המדובר בשאול, משמע שמעיקר הדין לפני שנבחר דוד ה"ז דין זה בשאול כמלך ישראל. וראה כס"מ שם ה"ו. ושק"ט בכ"מ אם שאול נמשח בשמן המשחה, כמ"ש ברמב"ם כאן (ראה לקו"ש חכ"ג ע' 191) או בשמן אפרסמון (ובגדר מלכות שאול בכלל) – ראה פרקי דר"א פי"ז. פרש"י ותוס' כריתות ה. ב. פרש"י וזכחים קב, א ד"ה שאני. מאירי הוריות שם, ובהקדמתו לתהלים. רד"ק לש"א שם. שו"ת הרמ"ע מפאנו ס"י קב. מפרשי הש"ס הוריות שם. וראה רמב"ן ויחי מט, יר"ד. ואכ"מ.

וכדברי הרמב"ם בהלכות כלי המקדש, „הניחו בכלי לדורות“⁶², „ומעולם לא נעשה שמן אחר חוץ ממה שעשה משה“⁶³,

ולפיכך פועלת משיחת שמן המשחה את הקיום והנצחיות – „לדורותיכם“ – גם במלכות⁶⁴, ש„מלכי בית דוד הם העומדים לעולם“.

וזהו שכתב הרמב"ם „אין מושחין מלך בן מלך שהמלכות ירושה למלך לעולם .. ואם היתה שם מחלוקת מושחין אותו כדי לסלק המחלוקת ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו:“ כאשר אין כל מחלוקת, אין מלך בן מלך צריך למשיחה, לפי ש„משיחה שמשח את אביו פועל גם בהם והם הוו כמו אביהם“⁶⁵; אולם כאשר „היתה שם מחלוקת“, ואזי ענין הקיום והנצחיות – פעולת המשיחה בשמן המשחה – אינו בגלוי ובידיעה בנוגע לבן, נמשח הבן מצד שני ענינים: (א) כדי לסלק המחלוקת (וענין זה שייך לא רק במלכי בית דוד (בשמן המשחה), אלא גם במלך משאר שבטי ישראל (בשמן אפרסמון)). (ב) „ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו“ – שהוא הענין המיוחד שבמלכי בית דוד לבדם⁶⁶.

(60) תשא ל. לא.

(61) הוריות וכריתות שם.

(62) פ"א סה"ב.

(63) שם סה"ה ועד"ז בפיה"מ כריתות שם.

וראה ראב"ע תשא שם, לג.

(64) עפ"ז יומתק ההמשך בפיה"מ כריתות שם.

(65) צפ"נ שבהערה 19.

(66) ועפ"ז י"ל מה שהרמב"ם מסיים בהל' כלי

המקדש „וזה שמשח אלישה ליהוא לא בשמן

(*) וראה לקו"ש חכ"ח שם.

מלך – שהרי יתכן גם „מלך” שאינו „לבדו”, אלא) בדיני שמן המשחה – לגלות גם במלך בן מלך (שהיתה עליו מחלוקת) את ענין „מלך לבדו” שבמלכי בית דוד, ולהראות שגם בו ישנו ענין הנצחיות שבהם⁷¹, שהם עומדים לעולם⁷².

ז. עפ”ז יש לבאר מה ששלמה נמנה בגמרא במפורש, „דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותו”⁷³, אע”פ שהיה מלך בן מלך ונמשח רק כדי „לסלק המחלוקת”, כנ”ל:

אע”פ ש„כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות”, הרי מאחר שעיקר ענין המלכות הוא דוקא על-ידי שלמה, וכמו שהדגיש הרמב”ם בספר המצוות,

הטעם „להודיע לכל שזהו מלך לבדו” הוא מפני שבא בהמשך למש”כ בהלכות לפנ”ז במעלת מלכי בית דוד („כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות והרי המלכות לו ולבניו כו’”, „עיקר המלכות לדוד”, „מלכי ב”ה הם העומדים לעולם כו’”), ולכן בסוף הפרק אי”צ לפרט עוה”פ העילוי דמלכות בית דוד שנעשה ע”י משיחתם. משא”כ בהל’ כלי המקדש שלא כתב כל הנ”ל. ודוחק.

71) עפ”ז יומתק גם מה שבהל’ כלי המקדש מקדים הרמב”ם בתחלת ההלכה „אין מושחין את המלך אלא על גבי המעיין” שהוא כדי שתמשך מלכותו (הוריות יב, א – כס”מ לרמב”ם הל’ מלכים שם הי”א).

72) עוד שינויים ברמב”ם בין הל’ כלי המקדש והל’ מלכים בענין זה: א) בהל’ כהמ”ק „ואם היתה שם מחלוקת”, ובהל’ מלכים „מחלוקת או מלחמה” (ב) בהל’ כהמ”ק „כמו שמשחו שלמה”, ובהל’ מלכים – „לפיכך משחו כו’”. ג) בהל’ כהמ”ק „מפני מחלוקת אדוני”, ובהל’ מלכים – „מפני אדוני” (ראה חדא”ג מהרש”א הוריות שם).

וראה שערי יוסף (להחיד”א) הוריות שם. ואכ”מ. 73) להעיר מקרן אורה להוריות שם, דמפרש שהחילוק בין קרן ופך הוא מטעם הנ”ל גופא, דשמן המשחה ושמן אפרסמון, כי הפך הוא כלי חרס ופסול הוא לכלי שרת ושואל ג”כ לא נמשח בשמן המשחה. וראה לעיל הערה 59.

וזהו גם תוכן הדיוק וההוספה בלשון הרמב”ם „להודיע לכל שזהו מלך לבדו” – דלכאורה „לבדו” מאי קא’משמע-לן? אלא שכוונת הרמב”ם אינה רק שהוא המלך ולא זולתו שנחלק עליו, אלא „שזהו מלך לבדו” לעולם, פירוש, לא רק במצב כימי דוד ושלמה⁶⁸, אלא אף בשעה שיש מלך משאר שבטי ישראל, הרי הוא „מלך לבדו” – דב„כתר מלכות” זכה דוקא דוד וזרעו אחריו⁶⁹, עד עולם.

ולכן כתב זאת הרמב”ם בהלכות כלי המקדש⁷⁰ – כי זהו פרט (לא בהלכות

המשחה משחו אלא בשמן אפרסמון” – דלכאורה מקומו הי’ צ”ל לעיל בה”ז בהמשך למ”ש שד”אין מושחין ממנו לדורות כו’ מלכי בית דוד בלבד” – ראה לח”מ ספ”א מהל’ מלכים. וי”ל שכתבו בסוף הלכה יא כדי להדגיש שגם טעם המשיחה כשהיתה שם מחלוקת „להודיע לכל שזהו מלך לבדו” אינו במשיחת אלישע ליהוא.

67) להעיר ממאירי שקלים שם „ומ”מ במקום שיש מחלוקת כו’ מושחים אותו לפרסם לכל שהוא המלך”. ותו לא.

68) ושאיני שואל – ראה לעיל הערה 59. ומלכים בבית חשמונאים – ראה רמב”ם ריש הל’ חנוכה „העמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל כו’ עד חורבן השני” – לכאורה אי”ז גדר מלך גם לא דשאר שבטי ישראל לדעת הרמב”ם שהוא דוקא כשנביא העמיד מלך, שלא היו בימי בית שני. וראה רדב”ה הל’ מלכים פ”ג ה”ח. וצ”ע. וראה ירושלמי הוריות שם. קרן אורה שם יא, סע”א. צפ”נ שם ע”ב ד”ה התם. וראה רמב”ן ויחי שם. ואכ”מ.

69) ומלכי שאר שבטי ישראל „נכרי קרינא ביי”, כנ”ל ס”ה.

70) ע”פ הנ”ל בפנים לכאורה יש לפרש גם להיפך, שזה שהרמב”ם השמיט בהל’ מלכים

(*) וראה קרית ספר להל’ כלי המקדש שם שמפרש סיום הלשון ברמב”ם „ודבר זה מסורת ביד חכמים” דדוקא למלכי בית דוד (מושחין בשמן המשחה) דכתב מנחת קודש יהי’ זה לי לאותם שהם שלי שהם מלכי בית דוד.

ה' גו' בי מכל בית אבי להיות למלך על ישראל לעולם גו' בי רצה להמליך על כל ישראל ומכל בני כי רבים בנים נתן לי ה' ויבחר בשלמה בני לשבת על כסא מלכות ה' על ישראל, וממילא יצאו כל שאר בני דוד.

ולפיכך נכללו שניהם יחד, „דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותו“: מאחר שנצחיות מלכות דוד נאמרה במיוחד ובאופן בלעדי ביחס לשלמה, כנ"ל, „והכינותי את כסא מלכותו על ישראל עד עולם“, הרי דבר זה גופא נמשך גם כן במשיחת שלמה, „להודיע לכל שזהו מלך לבדו“,

ולכן נקרא שם המלכות על שם שניהם, „דוד ושלמה“.

ח. על-פי כל הנ"ל יש לבאר את היותה של ההפטרה „מענין הפרשה“, מצד תוכן ענינו, ואף המשך לפרשה:

הטעם לכך ש„מלכי בית דוד הם העומדים לעולם“, וכלשון סיום ההפטרה – בדברי בת שבע לאחר שבועתו של דוד „כן אעשה יום הזה“ (ששלמה יהיה המלך) – „יחי אדוני המלך דוד לעולם“, היינו ש„לא תכרת המלוכה מזרע דוד לעולם“⁷⁹, ואפילו כשאין הנהגתם כדבעי ח"ו, „הקב"ה⁸⁰ הבטיחו בכך שנאמר⁸⁰ אם יעזבו בניו תורתי ובמשפטי לא ילכו ופקדתי בשבת פשעם ובנגעים עונם וחסדי לא אפיר מעמו“ –

הוא משום שכתר המלכות בדוד נובע מבחירת הקב"ה, ועל כן אין שייך בזה שום הפסק (אמיתי) ושינוי.

כנ"ל, ש„אין מלך למי שמאמין בתורת משה אלא מזרע דוד ומזרע שלמה דוקא“, ואף כלל זאת⁷⁴ (כעיקר הי"ב) במנין י"ג עיקרים, „ומכלל היסוד הזה (דימות המשיח) .. שאין מלך לישראל אלא מבית דוד ומזרע שלמה בלבד“,

ממילא נמצא, שאין זאת רק שמלכות שלמה ומשיחתו היו המשך⁷⁵ מלכותו של דוד, להיותו הירוש בפועל של מלכות דוד, אלא גדר מלכות בית דוד, מלכות „עד עולם“, חל (לאחר ימי דוד) על-ידי מלכות שלמה דוקא.

ולכן מצינו שמלכות שלמה נשתנתה מכל שאר מלכי בית דוד, שהיה „מלך לבדו“ בפועל ובגלוי, כדוד אביו ממש, ולא כשאר מלכי בית דוד שלא היו „מלך לבדו“ על כל ישראל, כיון שעל-פי נביא עמד מלך משאר שבטי ישראל על עשרת השבטים.

וטעם הדבר – כיון שעל מלכות שלמה נאמרה נבואה מפורשת לדוד מתחילה, ובה הובטחה נצחיות מלכות שלמה, „הנה“⁷⁶ בן נולד לך הוא יהיה איש מנוחה גו' שלמה יהיה שמו גו' הוא יבנה בית לשמי .. והכינותי את כסא מלכותו על ישראל עד עולם“.

ויתר על כן: כשם שנאמרה בחירה מיוחדת בנוגע לדוד, „ויבחר בדוד עבדו“⁷⁷, ועי"ז „יצאו כל ישראל“ מכלל המלכות, כנ"ל מן המכילתא, הנה על-דרך זה נאמר בנוגע לשלמה⁷⁸, „ויבחר

(74) בפיה"מ סנהדרין פ' חלק.

(75) ולהעיר משו"ת אבני נזר שם ס"הו בפי' משיחת שלמה מפני מחלוקת אדוני'.

(76) דה"א כב, ט"ז.

(77) תהלים עח, ע.

(78) דה"א כח, ד"ה.

(79) רמב"ם הל' מלכים שם ה"ז.

(80) תהלים פט, לא. שם, לג"ד.

שלימות ענין האבות, „אין קורין אבות אלא לשלשה“⁸⁶.

ט. ויש לומר שהיותה של הפטרה זו „מענין הפרשה“ אינה רק בשייכות התוכנית שבין מלכות בית דוד, דוד ושלמה, לאבות, אלא אף בכך שגמר הבחירה באברהם ויצחק – יסוד עם ישראל – מתגלית במלכות בית דוד.

וההסברה בזה:

הגמר והשלימות של עם הוא דוקא כאשר הכל מצטרפים ביחד לעם אחד, ולא כשכל אחד עומד בפני עצמו.

ודבר זה נפעל על-ידי המלך, ובלשון הרמב"ם אודות מצות מינוי מלך⁸⁷: שצונו למנות עלינו מלך יקבץ כל אומתנו וינהיגנו⁸⁸. ולכן הבחירה בכללות עם ישראל כעם אחד באה לידי ביטוי בכך שבחר הקב"ה מלך על ישראל לעולם, בבחירתו בדוד ובשלמה – „מלכי בית דוד . . העומדים לעולם“, אשר עליהם באה „מלכות ה' על ישראל“⁸⁹.

וענין נוסף בזה: כפי שנתבאר כבר כמה פעמים, מלכות בית דוד קשורה לבית המקדש, כמו שכתוב⁹⁰ „לא בחרתי בעיר מכל שבטי ישראל לבנות בית להיות שמי שם ואבחר בדוד להיות על עמי ישראל“⁹¹. ולכן בנין בית

וזוהו על-דרך ייחודם של בני ישראל מצד היותם בני אברהם יצחק ויעקב: מה שהמשיכו האבות, אברהם יצחק ויעקב, לבניהם אחריהם, לכל אחד ואחת מעם ישראל, הוא עד סוף כל הדורות⁸¹, כיון שבחירת הקב"ה „אשר בחרת באברהם“⁸² היא דבר שאין שייך בו שינוי.

וכשם שבמלכי בית דוד נתקיים בפועל ענין „יחי אדוני המלך דוד לעולם“ בהמשך המלוכה, בכך ש„שלמה בנך ימלוך אחרי“, כי „ויבחר בשלמה בני לשבת על כסא מלכות ה' על ישראל“, כנ"ל – על-דרך-זה בפרשתנו, ההמשך דאברהם („אשר בחרת באברהם“) היה בקיום הבטחת ה' „כי ביצחק יקרא לך זרע“⁸³, כי יצחק הוא הממשיך בפועל את בית אברהם.

ועפ"ז יש לומר שמטעם זה, לפי נוסח הרמב"ם (וכמנהג רוב ישראל עתה), אין קוראים בהפטרה את הפסוק העוסק במלכות שלמה בפועל, שכן גם בפרשתנו עדיין לא נגמר בשלימות ענינם של האבות, אברהם יצחק (ויעקב), כיסוד כל עם ישראל, ש„זכו להמשיך . . לבניהם אחריהם עד עולם“⁸⁴, שהרי „ביצחק יקרא לך זרע ולא כל יצחק“⁸⁵, עד לידת יעקב (בפרשת תולדות), שאז דוקא נגמרה

(86) ברכות טז, ב.

(87) סהמ"צ מ"ע קעג.

(88) בתרגום קאפח „שיאחד את דברתנו וינהיג את כולנו“. ובתרגום העליר בהערות „שיעמיד אמונתנו וינהיג כולנו“.

(89) מ"ח, טז. וכמו שהקשה בזוהר ח"ב קצח, א. נתבאר בלקו"ש חל"ו ע' 199 ואילך.

(90) וי"ל דמטעם זה ממנין מלכות ב"ד בירושלים „ואין ממנין אותן (מלכי ישראל) בירושלים לעולם“ (רמב"ם הל' מלכים פ"א ה').

(81) ובלשון התניא (פ"ח) „האבות הן הן המרכבה ועל כן זכו להמשיך נר"ג לבניהם אחריהם עד עולם מעשר ספירות דקדושה כו“.

(82) נחמ"ט, ז.

(83) וירא כא, יב.

(84) תניא פ"ח.

(85) נדרים לא, א. וראה פרש"י ויצא כח, טו. רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ז.

מנוחתו עדי עד"95.

ולפיכך גילוי הבחירה באברהם ובאבות שלאחריו בתור אבות עם ישראל בא בעת קיום „יחי אדוני המלך דוד לעולם“, מלכות דוד ושלמה, שעל-ידם היה נבין בית הבחירה – השראת השכינה בקביעות בעם ישראל.

(משיחות ש"פ וירא ופ"ח ש"ש תשמ"ג)

הבחירה היה דוקא על-ידי דוד (שהכין את כל הדרוש לבנות הבית⁹¹) ושלמה (ש„הוא יבנה בית לשמי“ בפועל).

ועל-ידי הבחירה במלכי בית דוד ובנין הבית באו ישראל אל המנוחה ואל הנחלה⁹², ביחד עם המנוחה והנחלה של השכינה, השראת השכינה, „זה הוא בית ה' האלקים גו'“⁹³, „זאת“⁹⁴

(91) דה"א קאפ' כח"כט.

(92) ראה יב, ט. פרש"י עה"פ ממגילה י, א.

זבחים קיט, א.

(93) דה"א כב, א. וראה ש"ב ז, ב.

(94) תהלים קלב, יד.

(95) רמב"ם הל' בית הבחירה פ"א ה"ג. וראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 466 ואילך. חכ"ד ע' 79 ואילך.

